Hans VAN GOMPEL

DE UITSLUITING EN UITTREDING DOOR EEN LIMBURGSE BRIL OVERZICHT VAN RECHTSPRAAK (2000-2005) VAN DE VOORZITTERS VAN DE RECHTBANKEN VAN KOOPHANDEL TE HASSELT EN TONGEREN INZAKE DE GESCHILLENREGELING [1]

1. Doel van de geschillenregeling

De geschillenregeling biedt een oplossing voor een feitelijke toestand waaraan dient verholpen te worden. De procedure is niet bedoeld als een sanctie [2].

De mogelijkheden tot uittreding en uitsluiting werden juist wettelijk geregeld om te vermijden dat een zwaar conflict tussen de vennoten enkel kan opgelost worden door de ontbinding van de vennootschap [3]. De geschillenregeling beoogt daarom een snelle oplossing te creëren voor een schadelijk conflict tussen vennoten. Het subsidiair karakter ervan betekent enkel dat de vennoten eerst te goeder trouw moeten gepoogd hebben het conflict in der minne op te lossen [4].

---

[1] Sinds de invoering ervan bij Wet van 13 april 1995 gaf de geschillenregeling reeds aanleiding tot een omstandig gepubliceerde rechtspraak en diverse commentaren in de rechtsleer, waarbij o.m. kan worden verwezen naar B. TILLEMAN en G. VAN SOLINGE, „De uittreding en uitsluiting", *T.P.R.* 2000, 625-749; K. GEENS e.a., „Overzicht van rechtspraak Vennootschappen 1992-1998", *T.P.R.* 2000, nrs. 427-446. Onderhavig overzicht van rechtspraak beperkt zich tot de rechterlijke beslissingen die er door de heren Voorzitters van de Rechtbank van koophandel te Hasselt en Tongeren werden gewezen in het kader van de geschillenregeling in de periode 2000-2005. De auteur houdt uitdrukkelijk eraan de heren Voorzitters en de griffies te bedanken voor de terbeschikkingstelling van de rechterlijke uitspraken. Tevens dank aan Mr. Patrizia Macaluso voor de bronnenverzameling.

[2] Vz. Kh. Hasselt 20 oktober 2000 (A.R. 1958/00), met verwijzing naar Vz. Kh. Turnhout 23 maart 1997, *T.B.H.* 1997, 460.

[3] Vz. Kh. Tongeren 15 oktober 2002 (A.R. A/01/2855).

[4] Vz. Kh. Hasselt 21 december 2001 (A.R. A/01/03009), met verwijzing naar Antwerpen 23 oktober 2000 (A.R. 1997/RK/411).

Binnen het beperkte kader van de geschillenregeling is de rechtsmacht van de Voorzitter beperkt en kan hij geen kennis nemen van een tegeneis strekkende tot de aanstelling van een voorlopig bewindvoerder, noch over de sekwestratie van aandelen [5].

2. Subsidiair karakter van de geschillenregeling

Gelet op de doorgaans verstrekkende gevolgen heeft de gerechtelijke uitsluiting of uittreding slechts een subsidiair karakter [6]. Een geschillenregeling kan in principe maar succesvol worden ingesteld wanneer er geen andere middelen meer zijn om de tegenstellingen tussen de vennoten op te lossen. Dit is het geval voor vennoten die voorafgaandelijk aan de geschillenregeling in gebreke werden gesteld en enkel nog via hun raadslieden contact hadden [7].

Een noodzakelijke kapitaalsverhoging om te vermijden dat de vennootschap geconfronteerd wordt met een negatief eigen vermogen, komt op zich de continuïteit van de vennootschap ten goede. Wanneer geen bewijs wordt bijgebracht door de vennoot die om de uitsluiting verzocht van de andere aandeelhouders dat de vennootschapsorganen geblokkeerd zijn om tot de kapitaalsverhoging over te gaan en dit resultaat derhalve nog steeds via een minder ingrijpende procedure kan worden gerealiseerd, kan de vordering tot uittreding niet worden toegestaan [8].

Een vordering tot uitsluiting op basis van een ingeroepen schending van een voorkooprecht vervat in een aandeelhoudersovereenkomst waaromtrent reeds een procedure hangende was voor de rechtbank ten gronde, werd om dezelfde reden afgewezen. De vennoot die om de uitsluiting verzocht, bleek deze bodemprocedure niet te hebben benaarstigd. Door deze procedure evenwel aanhangig te maken had eiser nochtans zelf te kennen gegeven dat de erkenning van het voorkooprecht eveneens kon bereikt worden via een minder ingrijpende procedure dan de gedwongen uitsluiting [9].

[5] Vz. Kh. Hasselt 9 november 2001 (A.R. A/01/01218).
[6] Vz. Kh. Hasselt 21 december 2001 (A.R. A/01/03009).
[7] Vz. Kh. Hasselt 19 september 2003 (A.R. 02/3210).
[8] Vz. Kh. Hasselt 9 november 2001 (A.R. A/01/01218).
[9] Vz. Kh. Hasselt 19 oktober 2001 (A.R. A/01/01088).

3. Drempelvereiste — Bewijs

In de geanalyseerde rechtspraak gaf de drempelvereiste tot het instellen van een vordering tot uitsluiting/uittreding op zich geen aanleiding tot discussie.

Wel bleken er betwistingen over het eigendomsbewijs van de aandelen, bij gebreke aan een aandelenregister. Alsdan kunnen de eigendomsrechten van aandelen ook worden afgeleid uit een notariële statutenwijziging. Alhoewel de notaris niet als opdracht heeft de eigendomsrechten te controleren, wordt in de authentieke akte vastgesteld wie op dat ogenblik de aandeelhouders waren. Ook de aandeelhouders hebben deze akte ondertekend en bijgevolg de inhoud ervan aanvaard [10]. De aanwezigheidslijst van de laatste algemene vergadering waarvan de samenstelling niet werd betwist door de andere aandeelhouders werd eveneens aanvaard als voldoende bewijs van de eigendom van de aandelen. Het bewijs van de drempel dient derhalve niet exclusief door het aandelenregister te worden geleverd [11].

4. Gegronde reden — Notie — Verschil uitsluiting/uittreding

Uit de wetgeschiedenis kan afgeleid worden dat het begrip „*gegronde redenen*" hetzelfde is als het begrip „*wettige redenen*" bedoeld in artikel 1871 B.W., met dien verstande dat het begrip „*wettige reden*" (nog) restrictiever dient geïnterpreteerd te worden dan de „*gegronde reden*" bedoeld in de geschillenregeling. Dit impliceert dat wanneer er wettige redenen aanwezig zijn om een vennootschap te ontbinden, dezelfde redenen in elk geval kunnen aanleiding geven tot een gedwongen overdracht van aandelen [12].

De gerechtelijk uittreding wordt geacht minder ingrijpend te zijn dan de gerechtelijk uitsluiting. In tegenstelling tot de gedwongen uitsluiting, is voor de vordering tot gedwongen uittreding niet vereist dat het belang van de vennootschap geschaad is, al kan deze

[10] Vz. Kh. Tongeren 8 januari 2003 (A.R. A/02/03917).

[11] Vz. Kh. Hasselt 23 juli 2003 (A.R. 03/02854), met verwijzing naar Vz. Kh. Brussel 12 december 1996, *R.R.D.* 1997, 308 en Vz. Kh. Gent 23 januari 1997, *T.G.R.* 1997, 172.

[12] Vz. Kh. Hasselt 20 oktober 2000 (A.R.1958/00), met verwijzing naar Vz. Kh. Turnhout 28 maart 1997, *T.B.H.* 1997, 460.

ook gebaat zijn dat er een einde komt aan de conflictueuze situatie. De gedwongen uittreding beoogt eerder de belangen te beschermen van de verdrukte aandeelhouder [13]. De vennoot die zijn uittreding verzoekt, heeft de bedoeling om afstand te nemen van de vennootschap en het bestuur ervan over te laten aan de overnemer van zijn aandelen [14].

Anders dan bij een vordering tot uittreding, treedt bij een vordering tot gedwongen uitsluiting eerder het vennootschapsbelang op de voorgrond dan het individueel belang van de eisende vennoten. De ingeroepen gegronde reden moet aan het wezen van de vennootschap raken, namelijk aan haar werking en haar besluitvorming [15]. Bij de uitsluiting primeert het belang van de vennootschap. Hierbij wordt aanvaard dat een onenigheid, die het voortbestaan van de vennootschap in gevaar brengt een voldoende reden is. Bij de uittreding moet gegronde reden minder ernstig zijn dan bij de uitsluiting. Het voortbestaan van de vennootschap moet niet bedreigd zijn maar de handelwijze moet laakbaar zijn en een verdere samenwerking onmogelijk maken. Toch is een zekere terughoudendheid vereist omdat niet iedere vennoot zomaar kan verplicht worden de aandelen over te nemen en hiervoor dikwijls een belangrijke prijs te betalen [16].

Bij wederzijdse vorderingen tot uitsluiting dient bij ernstige onenigheid de voorkeur te worden gegeven aan de vennoot die de meeste garanties biedt voor het voortbestaan van de vennootschap [17]. Het heeft geen zin vennoten die in een ernstig conflict verwikkeld zijn, te verplichten aandeelhouder te blijven in dezelfde vennootschap. Wanneer de moeilijkheden tussen de aandeelhouders een noodzakelijke kapitaalsverhoging verhinderen, moet de gedwongen uitsluiting worden toegestaan — in het belang van de vennootschap — in het voordeel van de vennoot die de vennootschap het meeste kans geeft op overleven [18].

---

[13] Vz. Kh. Hasselt 21 december 2001 (A.R. A/01/03009).

[14] Vz. Kh. Hasselt 28 september 2001 (A.R. A/01/00549), met verwijzing naar Vz. Kh. Tongeren 15 april 1997, *T.R.V.* 1998, 225.

[15] Vz. Kh. Hasselt 19 oktober 2001 (A.R. A/01/01088) en Vz. Kh. Hasselt 19 september 2003 (A.R. 02/3210).

[16] Vz. Kh. Tongeren 5 november 2002 (A.R. A/01/2855).

[17] Vz. Kh. Tongeren 28 januari 2003 (A.R. A/02/03917), met verwijzing naar Vz. Kh. Tongeren 24 juni 1997, *T.R.V.* 1999, 283.

[18] Vz. Kh. Tongeren 8 oktober 2002 (A.R. A/02/3044).

Als de ene vennoot akkoord is de aandelen over te nemen en de andere vennoot is bereid zijn aandelen over te dragen, dient er niet te worden ingegaan op wie er aan de oorzaak ligt van de gegronde reden [19]. Dit is ook het geval indien een hoofdeis tot uitsluiting gevolgd wordt door een tegeneis tot uittreding. Uit beide vorderingen blijkt immers een akkoord over het principe van de overdracht [20].

5. Gegronde reden — Toepassingen

Het niet-nakomen van contractuele verplichtingen door een vennoot, pesterijen van zijn kant en het laten doorfactureren van eigen kosten op de vennootschap, zijn uiteraard een voldoende gegronde reden om een vordering tot uitsluiting toe te staan [21].

In dezelfde zin werd een vennoot uitgesloten die zich schuldig maakte aan belangenvermenging, waarbij bijkomend bleek dat de andere vennoot zich steeds loyaal had opgesteld ten overstaan van de vennootschap [22].

De gegronde reden bij uitstek betreft de ernstige en blijvende onenigheid tussen aandeelhouders van een vennootschap. De ernstige en blijvende onenigheid impliceert in beginsel geen fout. Als bron voor het evaluatiecriterium geldt het belang van de vennootschap en de bezorgdheid voor het behoud van de onderneming op lange termijn [23]. Een louter karakteriële onverenigbaarheid waarbij een vennoot inzage en uitleg vraagt over bepaalde facturaties, is evenwel onvoldoende om te worden gesanctioneerd met de gedwongen uitsluiting van deze vennoot [24]. De onenigheid tussen aandeelhouders moet een weerslag hebben op de werking van de vennootschapsorganen. De geschillenregeling kan daarom niet worden aangewend om een lastige vennoot die op zijn rechten staat te verwijderen, ook al heeft de andere vennoot het gevoel dat

[19] Vz. Kh. Tongeren 7 juni 2005 (A.R. A/05/02348).
[20] Vz. Kh. Tongeren 9 apri1 2002 (A.R. A/02/060).
[21] Vz. Kh. Hasselt. 20 oktober 2000 (A.R.1958/00).
[22] Vz. Kh. Tongeren 28 januari 2003 (A.R. A/02/03917).
[23] Vz. Kh. Hasselt 20 oktober 2000 (A.R.1958/00).
[24] Vz. Kh. Hasselt 9 november 2001 (A.R. A/01/01218).

dit incident het hem onmogelijk maakt die vennoot nog langer te dulden [25].

De impact van de onenigheid tussen de vennoten op het functioneren van de vennootschapsorganen mag toch niet te strikt worden gesteld, indien men de geschillenregeling als efficiënt conflictbeslechtingsmiddel wil optimaliseren. Het feit dat de twee vennoten verwikkeld waren in een echtscheidingsprocedure en dat één van de twee voordien in een geschreven overeenkomst te kennen had gegeven zijn aandelenpakket aan de andere over te dragen en bovendien overging tot een gedeeltelijke uitvoering hiervan, vormt een voldoende grond om een vordering tot uitsluiting van deze vennoot toe te staan [26].

Het louter inroepen van afwezigheid van „*affectio societatis*" op zichzelf volstaat nochtans niet om een vordering tot gedwongen uittreding toe te wijzen. Er kan slechts sprake zijn van een fundamentele onenigheid, wanneer de eiser voldoende bewijst dat de houding van de andere vennoot hem derwijze in zijn rechten en belangen schaadt dat van hem niet langer op een redelijke wijze kan verwacht worden verdere aandeelhouder te blijven [27]. Dit is het geval wanneer een van de vennoten de invereffeningstelling van de vennootschap had gevorderd en hierbij had te kennen gegeven dat er geen *affectio societatis* meer voorhanden was. Bovendien bleek de betrokken — voorheen werkende — vennoot reeds lange tijd afwezig wegens ziekte [28].

Indien blijkt dat een vennoot door zijn ontslag als afgevaardigd-bestuurder door de meerderheidsaandeelhouder louter minderheidsaandeelhouder is geworden in de vennootschap waarmee hij voor het overige geen enkele binding meer heeft, waarbij hij bovendien zijn tewerkstelling en inkomen verloren heeft, kan er van deze vennoot niet worden verwacht dat hij na deze ingrijpende wijziging louter minderheidsaandeelhouder blijft. Een vennoot, die gebruik maakt van zijn meerderheid in de algemene vergadering om een afgevaardigd-bestuurder/minderheidsaandeelhouder te ontslaan, kan niet verwachten dat deze laatste actief blijft in de ven-

[25] Vz. Kh. Hasselt 19 september 2003 (A.R. 02/3210), met verwijzing naar Vz. Kh. Hasselt 14 februari 1997, *T.R.V.* 1997, 105.
[26] Vz. Kh. Hasselt 9 november 2001 (A.R. A/01/1865).
[27] Vz. Kh. Hasselt 21 december 2001 (A.R. A/01/03009).
[28] Vz. Kh. Hasselt 8 september 2000 (A.R. A/00/02237).

nootschap. Dit is zeker het geval wanneer een aantal boekhoudkundige transacties de persoonlijke belangen van deze minderheidsaandeelhouder zouden schaden, ook al zijn de standpunten van partijen over de correctheid van deze transacties verdeeld [29].

6. Waardebepaling — Peildatum

In het merendeel van de onderzochte vonnissen werd de peildatum voor de waardepaling van de aandelen gesteld op de datum van het vonnis [30].

In één uitspraak werd de peildatum vastgelegd op de datum waarop de overnemende vennoot zou overgaan tot consignatie, dan wel tot het afleveren van een bankwaarborg ten belope van het door de Voorzitter vastgestelde bedrag ter zekerheid van de uitgesloten vennoot [31].

In een aantal uitspraken werd de peildatum vastgesteld op het ogenblik dat de uitgesloten/uittredende vennoot niet meer actief was in de vennootschap. Zo werd de peildatum bepaald op de datum van het ontslag als zaakvoerder van de vennoot waarvan de uitsluiting werd gevorderd en die bij tegeneis om uittreding had verzocht [32]. Ook werd de peildatum uitdrukkelijk gekoppeld aan de datum van de laatste activiteitsdag van de uitgesloten/uittredende vennoot, waarbij met betrekking tot de prijsbepaling in voorkomend geval diende rekening te worden gehouden met de invloed van zijn gedragingen [33].

7. Waardebepaling — Waarderingsmethode

Alhoewel krachtens artikel 334 W. Venn. de rechter de prijs van de aandelen vaststelt en hij derhalve de prijshoogte alleen kan

[29] Vz. Kh. Tongeren 15 oktober 2002 (A.R. A/01/2855).

[30] Vz. Kh. Hasselt 20 oktober 2000 (A.R./1958/00); Vz. Kh. Hasselt 9 november 2001 (A.R. A/01/1865); Vz. Kh. Hasselt 21 december 2001 (A.R. A/01/03455); Vz. Kh. Hasselt 30 juli 2003 (A.R. 2838/03).

[31] Vz. Kh. Tongeren 8 oktober 2002 (A.R. A/02/3044).

[32] Vz. Kh. Tongeren 9 april 2002 (A.R. A/02/060); Vz. Kh. Tongeren 5 november 2002 (A.R. A/01/2855); Vz. Kh. Tongeren 28 januari 2003 (A.R. A/02/03917).

[33] Vz. Kh. Tongeren 7 juni 2005 (A.R. A/05/02348).

bepalen, wordt hiervoor nagenoeg altijd een deskundige aangesteld [34].

In diverse uitspraken werd de deskundige verzocht in algemene termen, zonder bijkomende randvoorwaarden, over te gaan tot de waardebepaling van de aandelen [35].

In andere uitspraken werden er de deskundige wel bijkomende richtsnoeren aangereikt. Zo diende de prijs te worden bepaald aan de hand van het gewogen gemiddelde van de rendementswaarde en de vermogenswaarde, zoals deze bleek uit de gecorrigeerde balans. Tevens diende een zogenaamde „*décote*" — een prijsvermindering wegens de overdracht van een minderheidsparticipatie — in rekening te worden gebracht [36]. In een andere uitspraak werd de deskundige verzocht rekening te houden met het eigen vermogen, de latente meerwaarde en de cashflow op basis van de gebruikelijke waarderingsregels, waarbij hij tevens diende na te gaan of bepaalde wanpraktijken van de zaakvoerder gevolgen hadden voor de waarde van de aandelen [37]. Het komt nog voor dat de deskundige gevraagd wordt rekening te houden met eventuele transacties, onregelmatigheden of wederzijdse vorderingen die de waarde van de aandelen beïnvloeden [38].

In een enkel geval ging de Voorzitter zelf over tot bepaling van de prijs. De waarde van een dokterspraktijk werd vastgesteld op de prijs die door de overdragende vennoot werd betaald voor het cliënteel bij het ontstaan van de vennootschap, vermeerderd met de aangroei ervan [39].

---

[34] Vz. Kh. Hasselt 9 november 2001 (A.R. A/01/1865).

[35] Vz. Kh. Hasselt 20 oktober 2000 (A.R.1958/00); Vz. Kh. Hasselt 9 november 2001 (AR A/01/1865); Vz. Kh. Hasselt 21 december 2001 (A.R. A/01/03455).

[36] Vz. Kh. Hasselt 30 juli 2003 (A.R. 2838/03).

[37] Vz. Kh. Tongeren 9 april 2002 (A.R. A/02/060).

[38] Vz. Kh. Tongeren 8 oktober 2002 (A.R. A/02/3044); Vz. Kh. Tongeren 18 juni 2002 (AR. A/02/2059).

[39] Vz. Kh. Tongeren 15 oktober 2002 (A.R. A/97/2321).

8. Modaliteiten bij overdracht van aandelen/betaling van de prijs

Afhankelijk van de concrete omstandigheden worden er door de Voorzitters diverse randvoorwaarden opgelegd bij de overdracht van de aandelen en de betaling ervan.

In bepaalde gevallen wordt de levering van de over te dragen aandelen uitgesteld tot na betaling van de door een deskundige nog nader te bepalen prijs [40].

In andere gevallen wordt de onmiddellijke overdracht van de aandelen gekoppeld aan de betaling van een provisionele vergoeding in afwachting van de definitieve bepaling van de prijs door een deskundige [41].

Omdat de waarde van de aandelen te onzeker is, wordt er soms geen provisionele vergoeding toegekend. Tot zekerheid wordt de overnemende vennoot wel gehouden tot het stellen van een borgstelling, die tevens geldt als datum van de eigendomsoverdracht [42].

Tot slot werd de aandelenoverdracht zelfs bevolen zonder enige onmiddellijke vergoeding voor de overlatende vennoot. Dit was het geval bij een vennootschap waarvan de laatste neergelegde balans een negatief eigen vermogen vertoonde [43]. Dit werd eveneens beslist bij aandelen met een lage nominale waarde waarbij uit de laatste jaarrekening een beperkt eigen vermogen bleek [44].

De vennoot aan wie de aandelen worden overgedragen dient intresten te betalen op de koopprijs vanaf de datum waarop hij de aandelen in volle eigendom heeft. Vanaf deze datum heeft hij immers ook het genot van de aandelen [45].

Wanneer beide partijen het eens waren over het principe van uitsluiting dienen zij elk voor de helft in te staan voor de kosten van de gerechtsdeskundige die nodig waren om tot de waardebepaling

[40] Vz. Kh. Hasselt 30 juli 2003 (A.R. 2838/03); Vz. Kh. Tongeren 8 juli 2005 (A.R. A/04/01274).
[41] Vz. Kh. Tongeren 9 april 2002 (A.R. A/02/060).
[42] Vz. Kh. Hasselt 9 november 2001 (A.R. A/01/1865); Vz. Kh. Tongeren 8 oktober 2002 (A.R. A/02/3044).
[43] Vz. Kh. Tongeren 28 januari 2003 (A.R. A/02/03917).
[44] Vz. Kh. Tongeren 7 juni 2005 (A.R. A/05/02348).
[45] Vz. Kh. Tongeren 15 februari 2005 (A.R. A/03/02834).

van de aandelen over te gaan [46]. Tot kostendeling werd eveneens beslist wanneer de houding van beide partijen omtrent de verschillende geschilpunten leidde tot de noodzaak van een deskundigenonderzoek [47]. Indien het deskundigenonderzoek echter had uitgewezen dat de aan de uitgesloten vennoot aangeboden prijs overeenstemde met de werkelijke waarde, veroorzaakte de uitgesloten vennoot onnodig het deskundigenonderzoek en diende hij hiervan de kosten te dragen [48].

9. Voorlopige maatregelen

In afwachting van een oordeel over een hoofdeis tot uitsluiting, gevolgd door een tegeneis tot uitsluiting, werd een van de vennoten verbod opgelegd te stemmen op een door hem aangevraagde Algemene Vergadering strekkende tot de ontbinding van de betrokken vennootschap. Tevens werd een deskundige aangesteld om een advies te verstrekken over de financiële toestand van de vennootschap en over de mogelijkheden van de respectievelijke aandeelhouders om de kapitaalstructuur van de vennootschap te verstevigen [49].

In afwachting van een Algemene Vergadering die diende te beslissen over het ontslag als zaakvoerder van de uitgesloten/uittredende vennoot, werden diens bevoegdheden als zaakvoerder opgeschort. Een deskundige werd aangesteld om de rekening-courant positie van de uitgesloten/uittredende vennoot te bepalen ten overstaan van de vennootschap, rekening houdend met vergoedingen en voordelen in natura die hij mogelijk ten onrechte zou hebben ontvangen [50].

Hans VAN GOMPEL

[46] Vz. Kh. Tongeren 15 februari 2005 (A.R. A/03/02834).
[47] Vz. Kh. Tongeren 24 juni 2003 (A.R. A/01/00660).
[48] Vz. Kh. Tongeren 18 november 2003 (A.R. A/98/02009).
[49] Vz. Kh Hasselt 23 juli 2003 (A.R. 03/02854).
[50] Vz. Kh. Tongeren 7 juni 2005 (A.R. A/05/02348).